

7. Філологічні науки

Гончарук В. А.

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри української літератури,
українознавства та методик їх навчання*

Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини,

Міркамілов М. С.

*магістрант II курсу 257-м групи
факультету української філології*

Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

СПЕЦИФІКА СТВОРЕНОГО БОГДАНОМ-ІГОРЕМ АНТОНИЧЕМ МІФОСВІТУ

Створені Б.-І. Антоничем поезії – це своєрідно створений митцем міфосвіт. Витоки його вбачаємо в органічній єдності поета з природою, відчуття ним себе як часточки безконечного світу (в його «осонченості» й «окриленості»). Міф розглядаємо як універсальну і всеохоплюючу модель, яка підпорядковує собі історичні факти і події, побутові деталі, топоніміку тощо, що не можуть розглядатися як вказівки на певні події чи місця, де вони відбувалися, а лише як складники цілісної системи. При такому погляді міняється співвідношення часово-просторових координат: стираються межі між далеким і близьким, минуле й майбутнє синхронізується у «всеохопному теперішньому часі», а назви міст і сіл переважно не означають конкретних реалій – усе це символізується, стає елементами універсальної моделі як трансцендентного відчуття чи сприйняття України [3, с. 142].

У такому розумінні аналізували поетичну творчість Богдана-Ігоря Антонича дослідники М. Новикова, В. Неборак, Л. Стефанівська, Ю. Андрухович, В. Махно та ін. Вони зовсім не заперечують конкретних етнографічних реалій і пейзажних краєвидів у поезії Антонича, але сприймають

їх як точки відштовхування для переведення у другу, міфологізовану, реальність. Цей перехід дослідники окреслюють по-різному. Так, Ю. Андрухович розвиває описаний вже Б. Рубчаком шлях від оказковлення дійсності, «відношення казкового архетипу через ліризацію у збірці «Три перстені» до творення «міфодійсності» у «Книзі Лева» та «Ротаціях» [3, с. 142–143].

В ієрархії язичницької міфології небесні світила (сонце, місяць, зорі) посідають центральне місце. Сонце та місяць у поезіях Б.-І. Антонича дуже точно виражають ознаки національного колориту, спорідненість поета із природою рідного краю.

Найчастіше зустрічаємо в поезії Б.-І. Антонича образ сонця. Цю думку підтверджує М. Ільницький: «Сонце тут скрізь і в усьому, та, однак, майже не зустрічається воно в непереосмисленому, прямому значенні» [3, с. 143]. Це ще один доказ сонцепоклонництва Антонича. Сонце – міфічне божество, «прабог всіх релігій»; воно спить у криниці (тобто, пов'язане з водою), вранці встає кущем і «росте в саді» (поет в іншому вірші сам дає тлумачення, що це – «яблуко натхнення на дереві життя»). Використовуючи порівняння, поет спочатку «переводить» сонце (у нашому розумінні – неживий предмет) у світ тварин, птахів («з трави неждано скочить *сонце*, немов сполохане лоша»; «*сонце*, мов горючий птах»), а далі наділяє сонце людськими рисами: воно «ходить у крисані», воно – «з батоном проміння вогняний погонич», що іноді пускає стріли (як верховне божество в людській подобі в багатьох міфологіях).

Часто в Антонича це божество присутнє біля людини, прихильне до неї. Про себе поет пише: «Я все – п'яний дівчак із *сонцем* у кишені», «розсміяний і босий хлопчина з *сонцем* на плечах»; про дівчат: «дівчатам заплітають у волосся *сонця* гребінь».

Більше того, з сонцем можна вступати у торговельні стосунки: *Я, сонцеві життя продавши / за сто червінців божевілля...* [1, с. 95]. У свою чергу сонце наділило поета чарівним станом божевілля – станом творчості, станом, у якому людина існує десь на межі між світом реальним та ірреальним: *Сонцеві*

моляться не лише люди, а й тварини: / Корови моляться до сонця, / що полум'яним сходить маком [1, с. 119]. Ці рядки роз'яснює М. Ільницький так: «поняття «моління корови» жило в свідомості людей ще з тих давніх передхристиянських часів, коли воно сприймалося як молитва-жертва» [2, с. 133]. Корова в певному сенсі може трактуватися як символ первісної невпорядкованості світу, як символ ночі (порівняймо загадку: «чорна корова весь світ поборолала»). Тоді рядок «корови моляться до сонця» є міфічним означенням часу зміни ночі днем. Відзначимо, що корови є священними тваринами в міфології давніх українців [5, с. 30], шумерів, у давньоіндійських, античних міфах.

Б.-І. Антонич приділив належну увагу і місяцеві. Архетипний образ Місяця – це один із найважливіших ключів Антоничевої поезії, він виступає у різних контекстах і несе на собі різноманітні значення, зокрема, такі: місяць-пророк, який «звівши сині руки, став місто клясти» («Кінець світу»), або «Карузо ночі – тенор місяць» («Весняна ніч»); а у віршах з апокаліптичними мотивами він може бути «білим птахом натхнення злого» («Назавжди»). Залежний від місяця світ – це світ, сповнений метаморфоз, для яких характерний дуалізм пар: світло – темрява, (повний місяць – новий місяць – відсутність місяця на небі три дні), світ вищий – нижчий, життя – смерть тощо [6, с. 33]. Світло місяця протиставляється нічній темноті, однак вони взаємодіють, бо місяць виходить тільки вночі.

За семантикою перстень місяця зближається з «перстеном ночі»: *...місяць мертвий, місяць синій / відчиняє п'ять брам ночі...* [1, с. 125]. Такі означення місяця, як «мертвий» і «синій», Антонич взяв із народної творчості. У нього місяць є сонцем мертвих: він «буває в царстві мертвих, добре про нього обізнаний». З іншого боку, «місяць відає все тому, що він причетний до всезнаючого, повновладного й охорончого світу предків-мерців» [4, с. 201]. Блиск місяця розливається по воді молоком, молоком холоне роса. І це «молоко» уподібнюється до «молочної ріки» із замовлянь і казок [4, с. 260].

Більш за все, так позначається межа між реальним і уявним світами, між можливим і неможливим.

Також у Антонича читаємо: *Вливається день до долини, / мов свіже молоко до миски* [1, с. 119]. У цих словах показано ранок як межу між ніччю і днем за допомогою молока, яке є межею між магічним і звичайним. Не заглиблюючись у витoki такого тлумачення молока, зазначимо лише, що воно часто виступає як об'єктом різних магічних дій, так і об'єктом зацікавлення нечистої сили.

Антонич створив міфологічний образ місяця й по-іншому: він – «молодий музика», колядковий володар «мідяногогий» (мідні роги – це архаїчний символ влади). У цьому зображенні виразно прослідковуємо мотив українських колядок, де місяць уособлює нареченого, а зоря – наречену: *Тож хай моргне зоря бровою срібною на місяць...* [1, с. 212].

Крім того, в Антонича місяць ще й виступає символом світу («золотим горіхом»). У поета з'являється такий образ в контексті Різдва: *У долоні у Марії / місяць – золотий горіх* [1, с. 120]. Або: *Місяць – на ялинці неба золотий горіх.* [1, с. 296].

Зоря в Б.-І. Антонича – це символ животворної й родючої природи; дівчини красуні, кохання; доброї душі; нового щасливого життя; вічності; очей Бога. У нього читаємо: *Зорі – на тарілці хмар розсипана кутя* [1, с. 296].

Отже, поезія Б.-І. Антонича може сприйматися на двох рівнях: 1) глибинному – через занурення у вірування, звичаї, обряди, мистецтво українського народу; 2) поверховішому, зорієнтованому на миттєві особисті враження читача. Мета його авторського міфотворення – це відновлення первісної гармонії між людиною та світом, зняття протиставлень між тілесним і духовними аспектами людської природи, заради якого і залучається давнє українське язичництво. Небесне і земне в поезії поета не протистоять, а взаємодіють у видимих і відчутних формах життя, яке через постійне відновлення в закономірному колообігу складає вічність.

Постать Б.-І. Антонича вабить дослідників своєю надзвичайною

самобутністю. Його міфотворення у поезії – це спосіб відновлення гармонії між людиною та світом. Заради цього автор реконструює великий космогонічний міф українського народу з його ключовими мотивами боротьби сил Хаосу та Космосу, значущості рослинних, тваринних, культурних проявів буття у цілісному, довершеному світі, де кожне явище, закономірне й непоодиноке. Таке Антоничеве розуміння світу потрібно вивчати молодому поколінню, переважна частина якого живе у відірваності від природи, від таємниць осягнення людиною довкілля, що приведе до його «окрилення» та змусить свідомість рахуватися з незаперечними природними законами.

Література:

1. Антонич Б.-І. Поезії. / Ред. кол. В. В. Біленко та ін.; вступ. сл. М. М. Ільницького; упорядк. прим. і словник Д. В. Павличка. К.: Радянський письменник, 1989. 456 с.
2. Весни розспіваної князь. Слово про Антонича: статті, есе, спогади, листи, поезії / упор. М. М. Ільницький, Р. М. Лубківський; передм. Л. М. Новиченка. Львів: Каменяр, 1989. 430 с.
3. Ільницький М. Осягаючи феномен Антонича // *Studia Methodologica: альманах. Вип. 19. Теорія літератури. Компаративістика. Україністика: зб. наук. праць з нагоди 70-річчя д-ра філол. наук, проф., акад. Академії вищої школи України Романа Гром'яка* / упоряд.: М. Лановик, З. Лановик, І. Папуша, О. Лабащук, Я. Гринчишин, С. Ткачов. Тернопіль: Підручники і посібники, 2007. С. 142–146.
4. Новикова М. Прасвіт українських замовлянь // *Українські замовляння* / упорядник М. Н. Москаленко; авт. передм. М. О. Новикова. К.: Дніпро, 1993. 307 с.
5. Плачинда С. Словник давньоукраїнської міфології. К.: Український письменник, 1993. 62 с.
6. Пономаренко О. Астральна символіка в поезії Б.-І. Антонича (децентралізовані образи світил). *Слово і час*. 2004. № 5. С. 30–37.